

CERCETĂRI DIALECTOLOGICE ÎN POLONIA: TRECUTUL ȘI PREZENTUL

PRZEMYSŁAW DĘBOWIAK, JADWIGA WANIAKOWA

1. INTRODUCERE

Cercetările din aria dialectologiei în Polonia au o tradiție destul de îndelungată și bogată. Publicul român însă nu are decât un acces limitat la informații privitoare la această temă. Dialectologii polonezi publică foarte puțin în limbi de circulație internațională (iar de română nici nu poate fi vorba), ceea ce este și de înțeles, având în vedere faptul că majoritatea celor interesați de acest domeniu sunt tot polonezi, poloniști sau vorbitori ai altor limbi slave care nu au nevoie în mod special de lucrări scrise în engleză, franceză sau germană.

Prin urmare, cu scopul de a elimina această lipsă, articolul de față propune o scurtă expunere a istoriei menționatei ramuri științifice, precum și a principalelor realizări ale acesteia, o expunere care i-ar putea oferi informațiile de bază oricărui cercetător – sau pur și simplu cititor – român interesat. Textul se deschide cu o prezentare concisă a dialectelor limbii polone, urmată de o trecere în revistă a celor mai importante etape ale cercetărilor dialectologice din Polonia, până în ziua de astăzi.

2. VARIETĂȚILE DIALECTALE ALE LIMBII POLONE: DIVIZIUNEA DIALECTALĂ A TERITORIULUI POLONIEI

Dialectele limbii polone se deosebesc de limba generală mai ales în domeniul foneticii și al vocabularului. Se folosesc pe teritoriul Poloniei contemporane și al așa-ziselor regiuni frontaliere de est (pol. *Kresy Wschodnie*)¹; zonele în care se vorbește astăzi polona populară reconstituie, aproximativ, teritoriul celei de-a Doua Republici Poloneze, adică Polonia actuală fără Pomerania Occidentală, Regiunea Lubusz, o parte a Luzaciei, Silezia Inferioară și o parte a Prusiei Răsăritene, pe de o

¹ Este vorba despre o zonă destul de extinsă de-a lungul granițelor orientale ale Poloniei care, în perioada interbelică și înainte, făcea parte din teritoriul statului polonez, iar în prezent se află în Ucraina, Bielorusia și Lituania.

parte, și Bielorusia și Ucraina apusene și Lituania de sud-est (mai ales regiunea Vilnius), pe de altă parte.

Pe teritoriul Poloniei se delimitează cinci dialecte:

1) dialectul din Polonia Mare (pol. *dialekt wielkopolski*);

2) dialectul din Polonia Mică (pol. *dialekt małopolski*).

Aceste două dialecte au format baza polonei literare.

3) dialectul din Mazovia (pol. *dialekt mazowiecki*).

Cel din urmă este inovator nu numai față de celelalte dialecte poloneze, ci și față de limbile slave în general. Odată cu creșterea importanței politice a Mazoviei în țară (datorită transferării capitalei de la Cracovia la Varșovia în 1596), acest dialect a început să aibă influență asupra limbii generale, mai ales în domeniul formării cuvintelor, deși a marcat mai curând vorbirea populară decât limba literară.

4) dialectul silezian (pol. *dialekt śląski*)

Un dialect arhaic în ceea ce privește vocabularul, formarea cuvintelor și sintaxa. Este vizibilă influența limbilor cehă, germană și sorabă. Câteodată este numit etnolectul silezian, ba chiar limba sileziană, și la un moment dat poate va fi considerat o limbă regională distinctă. Faptul că silezienii au dobândit conștiința individualității lor culturale și lingvistice contribuie la această stare de lucruri. În plus, în prezent se lucrează la codificarea scrierii sileziene.

5) noile dialecte mixte (pol. *nowe dialekty mieszane*)

Este un termen destul de inexact, fiindcă avem de a face cu un amestec de graiuri transferate din regiunile frontaliere de est și din alte părți ale țării în așanumitele teritorii recuperate (pol. *ziemie odzyskane*)². Având în vedere lipsa coeziunii și a trăsăturilor care ar caracteriza în aceeași măsură tot teritoriul, precum și folosirea limbii generale mai frecventă decât în alte regiuni, se consideră că este o variantă recesivă.

Există și dialecte vorbite în afara granițelor actuale ale Poloniei, care poartă denumirea generală de limba polonă din regiunile frontaliere de est (pol. *polszczyzna kresowa*). Aceasta are două variante:

- dialectul de nord (pol. *dialekt północnokresowy*) – în Lituania și Bielorusia; s-a separat de dialectul din Mazovia și a fost influențat de limba bielorusă și, într-o oarecare măsură, de limba lituaniană;
- dialectul de sud (pol. *dialekt południowokresowy*) – în Ucraina; s-a separat de dialectul din Polonia Mică și se caracterizează prin influențe din limba ucraineană.

Vorbind despre diviziunea dialectală a teritoriului polonez, trebuie să amintim și limba cașubă (pol. *język kaszubski*). Este o limbă strâns înrudită cu polona, aparținând grupului pomeranian al limbilor lehitice și, în același timp,

² Sunt teritoriile de vest și de nord ale Poloniei actuale care nu au intrat în granițele celei de-a Doua Republici Poloneze după câștigarea independenței în 1918: Pomerania Occidentală, Regiunea Lubusz, o parte a Luzaciei, Silezia Inferioară și o parte a Prusiei Răsăritene.

singura reprezentantă a acestui grup păstrată până astăzi. O folosesc zilnic mai mult de 100 de mii de persoane, mai ales în Pomerelia. Cu toate că, încă din secolul al XIX-lea, au apărut opinii potrivit cărora cașuba prezintă destule trăsături specifice pentru a fi socotită o limbă distinctă de polonă, de-a lungul întregului secol al XX-lea majoritatea lingviștilor a considerat-o un dialect al limbii polone.

Statutul cașubei s-a schimbat la începutul secolului al XXI-lea, cu legea din 6 ianuarie 2005 despre minoritățile naționale și etnice și limbile regionale, care din punct de vedere juridic a ridicat-o la rangul de limbă regională distinctă. Disputele în mediul lingvistic însă nu au încetat: mai sunt lingviști care socotesc că este un dialect și nu o limbă aparte; unii vorbesc și despre un etnolect. Totuși, în cele mai recente lucrări de specialitate, cașuba este tratată ca o limbă distinctă de polonă. Dezvoltarea formei standard a cașubei întărește opinia potrivit căreia aceasta are un statut autonom.

În momentul de față se poate învăța limba cașubă în câteva zeci de școli (existând și posibilitatea de a susține examenul de bacalaureat) și la Universitatea din Gdańsk. În cașubă sunt publicate cărți și reviste, sunt transmise programe regionale de televiziune și radio și îndeplinite serviciile religioase în anumite biserici.

Multe pagini din literatura lingvistică poloneză au fost consacrate descrierii tuturor varietăților regionale ale limbii poloneze³. Publicul larg poate să ajungă lesne la prezentarea concisă a dialectelor, conținând și hărți, utilizând ghidurile de pe internet, despre care va fi vorba și mai târziu: GPPM și DPKI.

3. DIN ISTORIA CERCETĂRILOR DIALECTELOR POLONEZE (SECOLELE XIX–XX)

În mod simbolic, anul 1873, când a fost publicată teza de doctorat a lui Lucjan Malinowski (1839–1898) despre dialectul silezian, *Beiträge zur slavischen dialectologie. I. Ueber die Oppelnsche mundart in Oberschlesien* [sic], este considerat momentul nașterii dialectologiei poloneze. Mai devreme, apăruseră diferite lucrări cu tematică dialectală, dar nu aveau caracter științific. Teza lui Malinowski a fost prima monografie cu o metodologie solidă și a devenit model pentru discipolii săi, printre care merită menționați Jan Bystroń și Roman Zawiliński.

O altă personalitate de seamă pentru dialectologia poloneză din secolul al XIX-lea a fost Jan Karłowicz (1836–1903), filolog, istoric și etnograf care primise și educație lingvistică, unul dintre primii onomasticieni și dialectologi polonezi. A început să publice *Dicționarul graiurilor poloneze* (SGP, 1900–1911)⁴, iar opera

³ De pildă: Urbańczyk 1953; Nitsch 1958; Stieber 1965: 35–41; Dejna 1973: 235–266; EJP s.v. *Dialekty polskie*, s.v. *Dialekt małopolski*, s.v. *Dialekt mazowiecki*, s.v. *Dialekt śląski*, s.v. *Dialekt wielkopolski*, s.v. *Dialekt kaszubski*; Kurzowa 1983, 1993.

⁴ Pentru a înlesni lectura, toate titlurile citate în text au fost traduse în română. Titlurile în versiune originală se află în bibliografie.

i-a fost continuată și încheiată de către Hieronim Łopaciński, Waclaw Taczanowski și Jan Łoś. În ciuda defectelor metodologice, acest dicționar a constituit timp de mulți ani cea mai însemnată lucrare de acest fel și rămâne până în zilele noastre o sursă valoroasă de informații dialectologice⁵.

Titlul de întemeietor al dialectologiei poloneze trebuie acordat neîndoiește celui mai tânăr elev al lui Malinowski, Kazimierz Nitsch (1874–1958), slavist și polonist, unul dintre cei mai importanți lingviști polonezi ai epocii. Nitsch are merite uriașe în domeniul cercetărilor asupra dialectelor limbii polone. A colectat singur materiale dialectale din aproape întregul teritoriu al Poloniei. În a doua decadă a secolului al XX-lea a publicat două sinteze despre dialectele poloneze: prima cu un caracter (în special) de popularizare (*Vorbirea poporului polonez*), iar a doua cu un caracter vădit științific (*Dialectele limbii polone*)⁶. Această ultimă lucrare este până în ziua de azi unul dintre cele mai însemnate studii dialectologice poloneze. În plus, Nitsch a fost precursorul dialectologiei istorice în Polonia. Cu textul *Despre relațiile reciproce ale graiurilor populare cu limba literară*⁷ a inițiat discuția asupra originii limbii polone literare. Tot el a întemeiat și a dezvoltat cercetările în aria geografiei lingvistice (o ramură care în acea vreme evolua puternic în Europa de Vest); era perioada în care Polonia excela în acest domeniu printre țările slave. În perioada interbelică Nitsch, împreună cu Mieczysław Małecki, a publicat primul atlas lingvistic polonez, care în același timp a fost și primul atlas atât de vast al graiurilor slave în general: *Atlasul lingvistic al Subcarpației poloneze* (AJPP, 1934, 500 de hărți). A inițiat și *Micul atlas al graiurilor poloneze* (MAGP, 1957–1970, 13 volume, 601 de hărți), cuprinzând tot teritoriul Poloniei și i-a redactat primele două volume.

În perioada interbelică și, mai ales, după al Doilea Război Mondial, s-au remarcat elevii lui Nitsch, autori ai unor lucrări importante din domeniul dialectologiei.

Mieczysław Małecki, deja menționat, un excelent dialectolog slavist, a studiat printre altele graiurile slave din România și din Grecia.

Zdzisław Stieber (1903–1980) a alcătuit și condus elaborarea *Atlasului lingvistic al cașubei și al dialectelor vecine* (AJK, 1964–1978), care mai târziu a fost preluat și încheiat de către Hanna Popowska-Taborska. Este autorul *Atlasului lingvistic al regiunilor locuite mai demult de lemkieni*⁸ (AJL, 1956–1964, 416 de hărți) și al manualului *O schiță a dialectologiei limbilor slave de vest*⁹. În afară de

⁵ Trebuie să adăugăm că dicționarele generale anterioare cuprindeau deja parțial cuvinte dialectale, iar primele colecții ale vocabularului dialectal au apărut în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Dezvoltarea unor astfel de dicționare este strâns legată de activitatea lui Malinowski și a școlii lui. Printre colecțiile importante din acea vreme se află *Dicționarul limbii pomeraniene, adică cașube* al lui Stefan Ramułt (1893) și *Dicționarul graiului din Podhale* al lui Bronisław Dembowski (1894).

⁶ Nitsch 1911 și 1915, respectiv.

⁷ Nitsch 1954.

⁸ Limba lemkienilor este un dialect slav de est cu influențe din două limbi slave de vest: polonă și slovacă.

⁹ Stieber 1965.

aceasta, a participat și la realizarea chestionarului *Atlasului lingvistic slav* (*Общеславянский Лингвистический Атлас*, OLA), un proiect internațional la care lucrează până în ziua de azi lingviști din toate țările slave.

Władysław Kuraskiewicz s-a ocupat de dialectologia poloneză, ucraineană și bielorusă.

În Varșovia o activitate deosebită au desfășurat Witold Doroszewski, Halina Świdorska-Koneczna, Henryk Friedrich și, în fine, Józef Tarnacki, autorul *Atlasului lingvistic al Polesiei* (AJP, 1939).

Cum a fost deja menționat, dialectologia poloneză s-a dezvoltat enorm după al Doilea Război Mondial. Dialectologii au început să lucreze în toate centrele universitare importante și au condus cercetări asupra graiurilor poloneze. Numeroasele articole, monografiile, dicționarele și atlasele dialectale din acea vreme sunt fructul muncii lor.

Monografiile se referă atât la sate și graiuri particulare, cât și la întregi regiuni și zone dialectale. Articolele se concentrează cel mai des pe analiza unor anumite aspecte ale graiurilor. Printre cele mai însemnate lucrări sintetice generale, se numără două manuale: al lui Stanisław Urbańczyk, *O schiță a dialectologiei poloneze*¹⁰, și al lui Karol Dejna, *Dialectele poloneze*¹¹.

În ceea ce privește dicționarele, după al Doilea Război Mondial s-au publicat multe lexicoane ale graiurilor diferitelor regiuni poloneze. Cel mai important demers este însă monumentalul *Dicționar al graiurilor poloneze* (SGP PAN), în elaborare din 1977 la Institutul Limbii Polone al Academiei Poloneze de Științe (IJP PAN), Cracovia. Această operă vastă, redactată printre altele pe baza fișierului conținând 2,5 de milioane de fișe, urmează să fie, după dicționarul lui Karłowicz (SGP), cel de-al doilea dicționar care cuprinde vocabularul tuturor dialectelor și graiurilor poloneze, cât și o sinteză a lexicografiei dialectale poloneze. SGP PAN include materialele colectate în secolele al XIX-lea și al XX-lea de pe întregul teritoriu unde sunt vorbite dialectele poloneze (dialectele: silezian, din Polonia Mică, din Mazovia, din Polonia Mare, limba cașubă). Cu alte cuvinte, dicționarul înglobează lexicul dialectal de pe teritoriul statului polonez, din insulele lingvistice poloneze din Lituania, Bielorusia și Ucraina, din graiurile poloneze din Cehia (din Silezia de Cieszyn), din graiurile poloneze din Slovacia (din Spiš, Orava și din regiunea Čadca), din graiurile poloneze din România (din Bucovina) și în fine, într-o mică măsură, din graiul din Istvánmajor (din Ungaria). Până în prezent, au fost tipărite nouă volume ale acestui dicționar.

După al Doilea Război Mondial, a fost publicată și o serie de atlase regionale. Fară a mai socoti deja pomenitul *Atlas lingvistic al cașubei și al dialectelor vecine* (AJK), merită să amintim, printre altele, titluri precum: *Atlasul graiurilor din Mazovia* (AGM), *Atlasul limbii și culturii populare din Polonia Mare* (AJW),

¹⁰ Urbańczyk 1953.

¹¹ Dejna 1973.

Atlasul dialectal al voievodatului Kielce (AWK), Atlasul lingvistic al Sileziei (AJS), Atlasul graiurilor poloneze din Spiš pe teritoriul Poloniei și al Cehoslovaciei (AS), Atlasul inovațiilor dialectale poloneze (APID).

Despre istoria și realizările dialectologiei poloneze, mai ales în a doua jumătate a secolului al XX-lea, se poate citi în surse tipărite¹² și pe internet (GPPM și DPKI).

4. PREZENTUL DIALECTOLOGIEI POLONEZE (DUPĂ 1989)

După 1989, s-a prelungit elaborarea proiectelor deja inițiate și s-au alcătuit altele. Pe de o parte, s-a intensificat publicarea dicționarilor și a lexicoanelor dialectale, iar pe de altă parte s-a restrâns aria activităților în cazul atlaselor dialectale. Fiindcă există o prezentare amănunțită a realizărilor dialectologiei poloneze în această perioadă¹³, ne limităm la menționarea celor mai importante publicații și proiecte.

Pe baza materialelor SGP PAN-ului, a fost pregătit *Micul dicționar al dialectelor poloneze (MSGP)* cu un caracter de popularizare. S-au elaborat sau au început să fie elaborate dicționare ale graiurilor și dialectelor din diferite regiuni: *Dicționarul graiurilor din regiunea Ostróda, din Varmia și din Mazuria (SGOWM), Dicționarul graiurilor sileziene (SGŚ), Dicționarul graiului din Orava (SGO), Dicționarul graiului din Zakopane și împrejurimi (SGZ), Dicționarul graiurilor din regiunea Lublin (SGL)*. Ceea ce îi poate interesa în mod special pe cercetătorii români este *Dicționarul muntenilor polonezi din Bucovina (SGPB)*. În afară de acestea, au apărut și lexicoane de mai mici dimensiuni¹⁴. Au ieșit de sub tipar și primele studii științifice despre frazeologia dialectală. În fine, s-au tipărit două indexuri importante conținând vocabularul dialectal¹⁵.

Referitor la atlase lingvistice, proiectul cel mai însemnat a fost elaborarea și publicarea noului *Atlas al dialectelor poloneze (AGP, 1998–2002)*, o lucrare de sinteză care a fost concepută și parțial realizată de către Karol Dejna. În istoria dialectologiei poloneze acesta este al doilea atlas (după MAGP) care cuprinde toate dialectele poloneze de pe întregul teritoriu al statului polonez. Teritoriul dialectal a fost divizat în patru părți: de sud-est (volumul 1), de nord-est (volumul 2), de sud-vest (volumul 3) și de nord-vest (volumul 4)¹⁶.

În plus, după 1989 au fost publicate diferite lucrări din domeniul dialectologiei, consacrate mai ales descrierii fonetice a graiurilor particulare.

¹² De pildă: EJP s.v. *Historia dialektologii polskiej, s.v. Słowniki gwarowe, s.v. Atlasy językowe*; Reichan, Woźniak 2004 (prezentare detaliată a atlaselor dialectale); Karaś 2011 (descriere a realizărilor lexicografiei dialectale din sfârșitul secolului al XIX-lea).

¹³ Kucharzyk 2015.

¹⁴ De exemplu: Krop *et al.* 1995; Kobylińska 2001.

¹⁵ Și anume: Reichan 1999; Gala *et al.* 2010.

¹⁶ Aici încă o dată merită făcută o trimitere la lucrările de specialitate: Reichan, Woźniak 2004; Karaś 2011.

Dialectologii polonezi s-au ocupat relativ rar de morfologia dialectală, iar dacă acest lucru s-a întâmplat, s-au oprit cel mai adesea la formarea cuvintelor. Cercetările asupra sintaxei dialectale s-au dezvoltat în mai mică măsură. Descrierile vocabularului dialectal sunt totuși numeroase și bogate¹⁷. În ultimii ani s-a inclus din ce în ce mai mult factorul cultural în analiza lexicului, încât s-au scris lucrări la interfața dintre dialectologie și etnolingvistică¹⁸.

Transformările politice de după 1989 au permis efectuarea unor cercetări de teren extinse în afara țării, ceea ce a dus la elaborarea numeroaselor lucrări privitoare la limba polonă din regiunile frontaliere de est, în mai multe aspecte: al foneticii, al morfologiei și al vocabularului¹⁹. Dialectologii s-au ocupat nu numai de teritoriul celei de-a Doua Republici Poloneze, ci și de limba polonă vorbită dincolo de teritoriile care au aparținut vreodată Poloniei. Pe cercetătorii români îi poate interesa mai ales lucrarea dedicată polonei din Bucovina²⁰. S-au și publicat culegeri de lexic specific zonei frontaliere de est²¹.

Prețioase pentru un public mai larg sunt publicațiile de popularizare a științei. Fără a mai socoti deja menționatul *Mic dicționar al dialectelor poloneze* (MSGP), trebuie să pomenim lexiconul *Dialecte și graiuri poloneze*²², precum și două serii editoriale: *Studii dialectologice* la Cracovia (pol. *Studia Dialektologiczne*, 1996–2010), și *Dialectele astăzi* la Poznań (pol. *Gwary Dziś*, 2001–2012). Instrumentele moderne de prezentare a informațiilor s-au folosit în Varșovia în realizarea a două proiecte care sintetizează și documentează starea actuală a disciplinei și o și popularizează, fiind accesibile gratis în rețea: *Dialecte poloneze. Ghid multimedia* (GPPM) și *Dialectologie poloneză. Compendiu pe Internet* (DPKI).

5. PERSPECTIVE

Cum s-a putut vedea, dialectologia poloneză se bucură de multe realizări importante și este o ramură a lingvisticii cu un fundament solid și cu o poziție puternică în Polonia. Este totuși îndreptățită observația²³ potrivit căreia încă există

¹⁷ Sunt studiate și împrumuturile străine în dialecte. Cele mai numeroase sunt împrumuturile germane (mai ales în Cașubia și Silezia) și cehe (îndeosebi în Silezia). În munți există cuvinte împrumutate din maghiară, română (legate mai ales cu viața pastorală: *bryndza* ‘brânză din lapte de oaie’, *klag* ‘cheag’, *watra* ‘foc, vatră’, *gieleta* ‘găleată de lemn pentru mulsul oilor’, *kornuta* ‘oaie cornută’ ș.a.m.d.), slovacă și ucraineană (deși împrumuturile ucrainene au o răspândire mai largă). În Polonia de nord-est și-au lăsat urmele limbile bielorusă și lituaniană. Împrumuturile din limbi romanice și din latină nu apar atât de frecvent. Cf. de exemplu: EJP s.v. *Zapożyczenia w dialektach*; Gołąb 1952; Siatkowski 1967; Hemiczek-Morozowa 1975–1976; Reczkowa 1982; Waniakowa, Tokarz 2006; Németh 2008.

¹⁸ De pildă: Krawczyk-Tyrpa 2001; Tyrpa 2011.

¹⁹ De exemplu: Kurzowa 1993; Grek-Pabisowa 2002; Karaś 2002; Dziegiel 2003; Rieger *et al.* 2002, 2007; Czarnecka 2014.

²⁰ Feleszko 2002–2003.

²¹ Cechosz-Felczyk 2004; Rieger *et al.* 2006; Rieger 2008.

²² Dubisz *et al.* 1995.

²³ Kucharzyk 2015: 129.

domenii studiate insuficient, în ciuda unei tradiții îndelungate și bogate. Se observă, de pildă, un nivel nesatisfăcător de aprofundare a problemelor morfologice privitoare la flexiunea dialectală, precum și lipsa de lucrări despre sintaxa dialectală. Lipsesc cu desăvârșire analizele din aria dialectologiei istorice.

Ar fi indicat să se conceapă o nouă sinteză a tuturor informațiilor disponibile în prezent referitoare la graiurile și dialectele poloneze. O astfel de realizare ar putea să stea la baza unui nou manual care ar fi de mare folos în practica didactică universitară.

În viitor, ar trebui de asemenea să se conducă noi cercetări și anchete pe teren, pentru a examina starea limbii populare contemporane, în sensul de a verifica dacă dialectele mai sunt folosite în comunicarea de zi cu zi – iar în cazul unui răspuns afirmativ, în ce măsură și în care contexte se mai folosesc în diferite regiuni ale țării.

În zilele noastre, noile tehnologii au devenit un standard în mai multe ramuri ale științei. Din nefericire, rămânerea în urmă a dialectologiei poloneze sub acest aspect este evidentă, mai ales dacă vom compara instrumentele de lucru ale dialectologilor polonezi cu cele ale specialiștilor din alte țări, precum Slovenia. Rezultatele cercetărilor dialectologice ar putea să fie prezentate cu mijloace moderne, ceea ce le-ar face mai accesibile și mai ușor de consultat. Un corpus electronic de texte dialectale ar fi de asemenea un proiect interesant pentru toți cei care ar dori să studieze sau să cunoască graiurile poloneze sau, pur și simplu, prețuiesc varietățile regionale ale polonei.

Inevitabil, dialectologia va trece prin anumite transformări, derivând din adoptarea instrumentelor de lucru actuale și din ajustarea metodelor de cercetare la ele. Dar toate acestea nu vor fi decât în avantajul cercetătorilor, al publicului și, în mod esențial, al disciplinei.

BIBLIOGRAFIE

- AGM = *Atlas gwar mazowieckich*, t. 1: Halina Horodyska-Gadkowska, Alina Strzyżewska-Zaremba, t. 2–10: Anna Kowalska, Alina Strzyżewska-Zaremba, Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1971–1990.
- AGP = *Atlas gwar polskich*, t. 1: Karol Dejna, *Małopolska*, t. 2: Karol Dejna, Sławomir Gala, Alojzy Zdaniukiewicz, Feliks Czyżewski, *Mazowsze*, t. 3: Karol Dejna, Sławomir Gala, *Śląsk*, t. 4: Karol Dejna, *Wielkopolska, Kaszuby*, Warszawa, Upowszechnianie Nauki – Oświata „UN-O”, 1998–2002.
- AJK = *Atlas językowy kaszubszczyzny i dialektów sąsiednich*, t. 1–6: Zdzisław Stieber (red.), t. 7–15: Hanna Popowska-Taborska (red.), Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1964–1978.
- AJL = Zdzisław Stieber, *Atlas językowy dawnej Łemkowszczyzny*, fasc. 1–8, Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1956–1964.
- AJP = Józef Tarnacki, *Atlas językowy Polesia*, Warszawa, 1939.

- AJPP = Mieczysław Małecki, Kazimierz Nitsch, *Atlas językowy polskiego Podkarpacia*, Kraków, Nakładem Polskiej Akademii Umiejętności, 1934.
- AJŚ = Alfred Zareba, *Atlas językowy Śląska*, t. 1–8, Kraków–Warszawa, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1969–1996.
- AJW = *Atlas języka i kultury ludowej Wielkopolski*, t. 1–6: Zenon Sobierajski, Józef Burszta (red.), t. 7–11: Zenon Sobierajski (red.), Wrocław–Poznań, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Naukowe UAM, 1979–2005.
- APID = Karol Dejna, *Atlas polskich innowacji dialektalnych*, cz. 1–2, Warszawa–Łódź, Polskie Wydawnictwo Naukowe, 1981.
- AS = Zenon Sobierajski, *Atlas polskich gwar spiskich na terenie Polski i Czechosłowacji*, t. 1–4, Warszawa–Poznań, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, 1966–1977.
- AWK = Karol Dejna, *Atlas gwarowy województwa kieleckiego*, t. 1–6, Łódź, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1962–1968.
- Cechosz-Felczyk 2004 = Iwona Cechosz-Felczyk, *Słownictwo gwary Oleszkowiec i Hreczan (Greczan) na Podolu*, Kraków, Lexis.
- Czarnecka 2014 = Katarzyna Czarnecka, *Słowotwórstwo gwar polskich na Ukrainie. Czasownik*, Kraków, Libron.
- Dejna 1973 = Karol Dejna, *Dialekty polskie*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk, Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- DPKI = Halina Karaś (red.), *Dialektologia polska. Kompendium internetowe*, 2010–2011 (online: www.dialektologia.uw.edu.pl).
- Dubisz *et al.* 1995 = Stanisław Dubisz, Halina Karaś, Nijola Kolis, *Dialekty i gwary polskie*, Warszawa, Wiedza Powszechna.
- Dzięgiel 2003 = Ewa Dzięgiel, *Polszczyzna na Ukrainie. Sytuacja językowa w wybranych wsiach chłopskich i szlacheckich*, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe Semper.
- EJP = Stanisław Urbańczyk (red.), *Encyklopedia języka polskiego*, Wrocław–Warszawa–Kraków, Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Feleszko 2002–2003 = Kazimierz Feleszko, *Bukowina moja miłość*, t. 1: *Język polski na Bukowinie Karpackiej do 1945 roku*, red. Andrzej Żor, 2002, t. 2: *Słownik*, 2003, red. Ewa Rzetelska-Feleszko, Warszawa, Instytut Sławistyki PAN, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy.
- Gala *et al.* 2010 = Sławomir Gala, Grażyna Frank-Rakowska, Beata Gala-Milczarek, *Indeks alfabetyczny i indeks a tergo do Słownictwa ludowego... Karola Dejny*, Łódź, Łódzkie Towarzystwo Naukowe.
- Gołąb 1952 = Zbigniew Gołąb, *Wyrazy pochodzenia południowo-słowiańskiego w polskich gwarach górskich*, in „Język Polski” XXXII 5, 202–208.
- GPPM = Halina Karaś (red.), *Gwary polskie. Przewodnik multimedialny*, 2008–2010 (online: www.gwarypolskie.uw.edu.pl).
- Grek-Pabisowa 2002 = Iryda Grek-Pabisowa, *Współczesne gwary polskie na Litwie i Białorusi. Fonetyka*, Warszawa, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy.
- Herniczek-Morozowa 1975–1976 = Wanda Herniczek-Morozowa, *Terminologia polskiego pasterstwa górskiego*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1975 (cz. 1) – 1976 (cz. 2–3).
- Karaś 2002 = Halina Karaś, *Gwary polskie na Kowieńszczyźnie*, Warszawa–Puńsk, Aušra.
- Karaś 2011 = Halina Karaś, *Polska leksykografia gwarowa*, Warszawa, Wydawnictwo Wydziału Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego.

- Kobylińska 2001 = Józefa Kobylińska, *Słownik gwary gorczańskiej (zagórzańskiej)*, Kraków, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej.
- Krawczyk-Tyrpa 2001 = Anna Krawczyk-Tyrpa, *Tabu w dialektach polskich*, Bydgoszcz, Wydawnictwo Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego.
- Krop *et al.* 1995 = Jan Krop, Józef Twardzik, Józef Pilch, Jadwiga Wronicz, *Słownik gwarowy Śląska Cieszyńskiego*, red. Jadwiga Wronicz, Wisła-Ustroń, Towarzystwo Miłośników Wisły, Towarzystwo Miłośników Ustronia.
- Kucharzyk 2015 = Renata Kucharzyk, *Dialektologia polska po 1989 roku*, in „Język Polski” XCV 1–2, p. 125–134.
- Kurzowa 1983 = Zofia Kurzowa, *Polszczyzna Lwowa i kresów południowo-wschodnich do 1939 roku*, Warszawa, Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Kurzowa 1993 = Zofia Kurzowa, *Język polski Wileńszczyzny i kresów północno-wschodnich XVI–XX w.*, Warszawa–Kraków, Wydawnictwo Naukowe PWN.
- MAGP = *Mały atlas gwar polskich*, t. 1–2: Kazimierz Nitsch (red.), t. 3–13: Mieczysław Karaś (red.), Kraków–Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Polska Akademia Nauk, 1957–1970.
- MSGP = Jadwiga Wronicz (red.), *Mały słownik gwar polskich*, Kraków, Lexis, 2009.
- Németh 2008 = Michał Németh, *Zapóżylenia węgierskie w gwarze orawskiej i drogi ich przenikania*, Kraków, Księgarnia Akademicka.
- Nitsch 1911 = Kazimierz Nitsch, *Mowa ludu polskiego*, Kraków, Frommer.
- Nitsch 1915 = Kazimierz Nitsch, *Dialekty języka polskiego*, Kraków, Gebethner i Wolff.
- Nitsch 1954 = Kazimierz Nitsch, *O wzajemnym stosunku gwar ludowych i języka literackiego*, in Kazimierz Nitsch, *Wybór pism polonistycznych*, t. 1, Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, p. 193–218.
- Nitsch 1958 = Kazimierz Nitsch, *Dialekty języka polskiego*, in Kazimierz Nitsch, *Wybór pism polonistycznych*, t. 4, Wrocław–Kraków, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, p. 7–115.
- Reczkowa 1982 = Barbara Reczkowa, *Wyrazy pochodzenia francuskiego w gwarach polskich*, Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo PAN, 1982.
- Reichan 1999 = Jerzy Reichan (red.), *Indeks alfabetyczny wyrazów z kartoteki „Słownika gwar polskich”*, t. 1: A–O, t. 2: P–Ż, Kraków, Instytut Języka Polskiego PAN.
- Reichan, Woźniak 2004 = Jerzy Reichan, Kazimierz Woźniak, *Polskie atlasy dialektologiczne i etnograficzne*, Kraków, Lexis.
- Rieger *et al.* 2002 = Janusz Rieger, Iwona Cechosz-Felczyk, Ewa Dziegieł, *Język polski na Ukrainie w końcu XX wieku*, cz. 1: *Stan i status. Cechy charakterystyczne. Polszczyzna w Lwowskim, Tarnopolskim i na Podolu. Teksty*, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe Semper.
- Rieger *et al.* 2006 = Janusz Rieger, Irena Masojć, Krystyna Rutkowska, *Słownictwo polszczyzny gwarowej na Litwie*, Warszawa, Wydawnictwo DiG.
- Rieger *et al.* 2007 = Janusz Rieger, Iwona Cechosz-Felczyk, Ewa Dziegieł, *Język polski na Ukrainie w końcu XX wieku*, cz. 2: *Polszczyzna w Lwowskim, Żytomierskim i na Podolu. Teksty*, Kraków, Lexis.
- Rieger 2008 = Janusz Rieger (red.), *Słownictwo kresowe. Studia i materiały*, Warszawa, Wydawnictwo DiG.
- SGL = Halina Pelcowa, *Słownik gwar Lubelszczyzny*, t. 1: *Rolnictwo. Narzędzia rolnicze, prace polowe, zbiór i obróbka zbóż*, Lublin, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2012.
- SGO = Józef Kaś, *Słownik gwary orawskiej*, t. 1–2, Kraków, Księgarnia Akademicka, 2011.

- SGOWM = *Słownik gwar Ostródzkiego, Warmii i Mazur*, t. 1–6, red. Zofia Stamirowska (t. 1–3), Henryka Perzowa (t. 3–5), Danuta Kołodziejczykowa (t. 4–6), Katarzyna Sobolewska (t. 6), Wrocław–Warszawa–Kraków, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1987–1991 (t. 1–2), Warszawa–Kraków, Instytut Języka Polskiego PAN, 1993–2014 (t. 3–6).
- SGP = Jan Karłowicz, *Słownik gwar polskich*, t. 1–6, Kraków, Nakładem Akademii Umiejętności, 1900–1911.
- SGP PAN = Jerzy Reichan (red.), *Słownik gwar polskich*, t. 1: Mieczysław Karaś, Jerzy Reichan (red.), t. 2–5: Jerzy Reichan, Stanisław Urbańczyk (red.), t. 6: Joanna Okoniowa, Jerzy Reichan (red.), t. 7–9: Joanna Okoniowa, Jerzy Reichan, Barbara Grabka, Renata Kucharzyk (red.), Kraków, Instytut Języka Polskiego PAN, 1977–.
- SGPB = Zbigniew Greń, Helena Krasowska, *Słownik górali polskich na Bukowinie*, Warszawa, Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, 2008.
- SGŚ = Bogusław Wyderka (red.), *Słownik gwar śląskich*, t. 1–13, Opole, Państwowy Instytut Naukowy, Instytut Śląski w Opolu, 2000–2012.
- SGZ = Juliusz Zborowski, *Słownik gwary Zakopanego i okolic*, oprac. pod kierunkiem Joanny Okoniowej, Zakopane–Kraków, Instytut Języka Polskiego PAN, Muzeum Tatrzańskie im. dra Tytusa Chałubińskiego, 2009.
- Siatkowski 1967 = Janusz Siatkowski, *Wpływ poszczególnych dialektów niemieckich na język polski*, in „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej” 7, p. 33–46.
- Stieber 1965 = Zdzisław Stieber, *Zarys dialektologii języków zachodnio-słowiańskich z wyborem tekstów gwarowych*, Warszawa, Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Tyrpa 2011 = Anna Tyrpa, *Cudzoziemcy i obce kraje w dialektach polskich*, Kraków, Instytut Języka Polskiego PAN, Lexis.
- Urbańczyk 1953 = Stanisław Urbańczyk, *Zarys dialektologii polskiej*, Warszawa, Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Waniakowa, Tokarz 2006 = Jadwiga Waniakowa, Maria Tokarz, *Zapożyczenia niemieckie w „Słowniku gwar polskich”*, in Joanna Okoniowa (red.), *Studia Dialektologiczne*, t. 3, Kraków, Lexis, p. 115–126.

DIALECTOLOGICAL RESEARCH IN POLAND: THE PAST AND THE PRESENT

ABSTRACT

The paper presents briefly the history of dialectology in Poland and its main achievements. It starts with a concise presentation of dialects of the Polish language, which is followed by an overview of the most important stages of the history of Polish dialectology from the 19th to the 21st century. The aim of the paper is to offer essential information related to the topic to Romanian-speaking public.

Instytut Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk
al. Mickiewicza 31, 31–120 Kraków, PL

